

DAJANA AYOUB*
KATEDRA ZA ORIJENTALISTIKU
FILOLOŠKI FAKULTET
UNIVERZITETA U BEOGRADU

OSNOVNE ODLIKE LIBANSKOG DIJALEKTA

Libanski dijalekat je jedan od dijalekata Levanta, koji uključuje i palestinski, sirijski i jordanski dijalekat. Jezička situacija u Libanu je vrlo kompleksna jer pored prisutnosti diglosije koja je karakteristična za sve arapske zemlje, u Libanu se srećemo sa dvama stranim jezicima, engleskim i francuskim, koji se koriste u svakodnevnoj komunikaciji Libanaca i koji su duboko ukorenjeni u libanskom edukacionom sistemu i dominantni u nastavi u mnogim školama. U ovom radu ćemo dati kratak istorijski pregled i samo se na kratko osvrnuti na jezičku situaciju u Libanu, uticaj aramejskog jezika na libanski dijalekat, diglosiju i bilingvizam, dok ćemo veću pažnju posvetiti predstavljanju razlika između libanskog dijalekta i savremenog standardnog arapskog jezika kroz oblasti fonetike i leksike. Rad neće biti baziran na određenom dijalektu Libana, već će u njemu biti predstavljene osnovne odlike ovog dijalekta po kojima se razlikuje od savremenog standardnog arapskog jezika.

Ključne reči: libanski dijalekat, savremeni standardni arapski jezik, bilingvizam, fonetika, leksika.

Prema prvom i jedinom zvaničnom popisu libanskog stanovništva iz 1932. godine, većinsko libansko stanovništvo činili su, hrišćani, uglavnom maroniti, sa 51%, dok je ostatak bio podeljen na sunite (22%), šiite (20%) i Druze (7%). Proporcionalno glavnim verskim grupacijama birani su državni službenici, te predsednik republike mora biti maronitski hrišćanin, predsednik vlade sunitski musliman, a predsednik parlamenta šiitski musliman.

---

* dajana.ajub@fil.bg.ac.rs

Iako posle toga vlada nije sprovodila popise¹, i ne postoje zvanični podaci o procentu zastupljenosti verskih grupa, pouzdani izvori navode da se situacija drastično promenila u poslednjih 80 godina, odnosno da je muslimanska zajednica najveća, posle hrišćanske i manjinske zajednice Druza. Jedan od razloga demografske promene je, bez sumnje, građanski rat koji je primorao hrišćane da napuste zemlju. Neophodno je pomenuti i priliv oko 11.000 Palestinaca nakon arapsko-izraelskog sukoba 1948. godine. Dodatni broj palestinskih izbeglica je došao u Liban nakon novog arapsko-izraelskog sukoba 1967. godine. Danas ih u Libanu ima oko 400.000, i čine 10% libanskog stanovništva.

Verska pripadnost Libanca je usko povezana s jezičkom situacijom u Libanu. Dok je veza muslimana s arapskim jezikom jača, maroniti su okrenuti Zapadu, francuskom jeziku, kao i njihovom liturgijskom jeziku – sirijskom. Arapsko-francuska dvojezičnost je postala važna odlika identiteta hrišćana, posebno maronita. Oni takođe promovišu kolokvijalni arapski jezik kao simbol identiteta.

Amin Maluf je poznati libanski pisac koji potiče iz melkitske zajednice² i koji je tokom građanskog rata izbegao u Pariz. On u svom delu *Ubilački identiteti* govori o složenosti ličnog identiteta, u njegovom slučaju hrišćanina koji govori arapskim jezikom, a i jasno nam ukazuje na kompleksnu situaciju na lingvističkom planu.

„Činjenica dam sam hrišćanin i da mi je maternji jezik arapski, koji je sveti jezik islama, jedan je od temeljnih paradoksa koji su skovali moj identitet. Govoriti tim jezikom za mene znači tkati veze sa svima onima koji ga svakodnevno koriste u svojim molitvama [...]. To znači da je biti istovremeno Arapin i hrišćanin veoma specifična situacija, izrazito manjinska, i koju nije uvek lako prihvatiti; ona duboko i trajno obeležava osobu” (Maluf 2016: 22–23).

Metode istraživanja i ciljevi rada

U ovom radu smo koristili literaturu na engleskom, arapskom i francuskom jeziku. Izdvojicemo dva rada koja su nam bila od velikog značaja, ne umanjujući time značaj ostalih naučnih radova i knjiga. Prva je studija Marka Kavela (Mark Cowell) *A Reference Grammar of Syrian Arabic* koja se bavi sirijskim dijalektom, obuhvativši i dijalekte Palestine,

---

¹ 2006. godine je libanski list „al-Nahar” (al-Nahār) objavio istraživanje na osnovu kojeg muslimanska zajednica čini 63.5% stanovništva, a hrišćanska i zajednica Druza samo 36.5%.

² Grko-katolička zajednica.

Libana i Jordana u vidu skretanja pažnje na razlike između njih i govornog jezika Sirije. Druga studija je doktorska disertacija Egipćanina Bišra (Kamal Mohamed Aly Bishr) *A Grammatical study of Lebanese Arabic* koja se bavi libanskim dijalektom Druza u gradu Alej, praveći razliku između njega, kao i libanskog dijalekta uopšte, s jedne strane, i egipatskog dijalekta i savremenog standardnog arapskog jezika, s druge strane.

Glavne metode koje smo koristili u radu jesu deskriptivna i komparativistička metoda, kao i analiza.

Ne možemo reći da je arapskoj dijalektologiji u Srbiji posvećena naučna pažnja koju ona zaslužuje, stoga je glavni cilj ovog rada davanje doprinosa naučnoj arabistici u Srbiji. Smatramo da je neophodno napomenuti da je poslednjih godina arapska dijalektologija obogaćena naučnim istraživanjima koja su se bavila arapskim dijalektima određenih zemalja ili gradova, te ćemo svoj rad priključiti tim priložima, u nadi da on neće biti poslednji u nizu.

Istorijski pregled

Današnji Liban je bio pod vlašću Asiraca, Vavilonaca, Persijanaca, Grka, Rimljana, Arapa, Osmanlija i Francuza. Njega su prvobitno naselili semitski narod Hanaaniti, odnosno Feničani, kako su ih Grci nazivali zbog ljubičaste boje koju su prodavali. Hanaaniti su sebe nazivali „narodom Sidona”, zbog njihovog porekla. Zbog izuzetno pogodnog položaja Libana, Feničani su se angažovali u trgovini i Liban je postao veoma važan trgovinski centar. Biblos je bio prvi feničanski grad koji je uspostavio trgovinu sa Egiptom. Najznačajniji trgovinski centri su, pored Biblosa, bili Tir, Sidon i Bejrut.

Muhamedov sledbenik halifa Abu Bakr (632–634) je zaslužan za širenje islama u Libanu i okolnom području. Nakon bitke kod Jarmuka, drugi pravoverni halifa Omar (vladao od 634. do 644) je postavio Muaviju, osnivača Omajadske dinastije koja je vladala od 661. do 750. godine, za guvernera Sirije, koja je tada uključivala današnji Liban. Tokom ovog perioda arapska plemena su se nastanila u libanskim i sirijskim priobalnim područjima.

Tokom vladavine Omajada i Abasida Liban je postao utočište različitih etničkih i verskih grupa, a taj period se smatra odgovornim za sastav modernog libanskog društva. Među hrišćanskim zajednicama koje su nastanile Liban su preci današnjih maronita, mala hrišćanska melkit-ska zajednica koja živi u severnom i centralnom Libanu i Druzi.

Od 11. do 13. veka, Liban je postao utočište još jedne verske grupe. Šiiti iz Sirije, Iraka i Arabijskog poluostrva su migrirali u Liban. Uprkos

verskih sukoba između zajednica u Libanu, intelektualni život je cvetao. Strani misionari su osnovali Američki univerzitet u Bejrutu 1866. godine, a potom je osnovan i Univerzitet Svetog Džozefa 1875. godine.

Osmanlije su Libanom vladale od 1516. do 1916. godine. Za vreme njihove vladavine je nastao termin Velika Sirija koji se odnosio na teritoriju koja obuhvata današnji Liban, Siriju, Jordan i Palestinu.

Nakon Prvog svetskog rata u aprilu 1918. godine na konferenciji u San Remu, Francuskoj je dodeljen mandat nad Velikom Sirijom. Godine 1920. je general Guro proglasio formiranje *le Grand Liban* sa njegovim sadašnjim granicama i sa Bejrutom kao glavnim gradom. Prvi libanski ustav je proglašen 23. maja 1926. godine, i nakon nekoliko izmena je ostao na snazi sve do 1987. godine. Liban je stekao nezavisnost 22. novembra 1943. godine.

Građanski rat u Libanu započeo je 14. aprila 1975. godine i vodio se između muslimana i hrišćana. Tokom 1975. Bejrut je podeljen na muslimanski i hrišćanski deo „zelenom linijom”, tako nazvanom zbog vegetacije koja je rasla u napuštenoj oblasti. U Taifu je 1989. godine donet ustav kojim je okončana hrišćanska dominacija Libanom, a 1990. godine građanski rat je okončan (Collelo 1987: 263).

Jezička situacija

U svakodnevnom govoru Libanaca se mogu čuti arapski, engleski i francuski jezik, s tim što se francuski jezik vezuje za hrišćane, a engleski za muslimane. Na libanski dijalekat (u daljem tekstu LA), maternji jezik Libanaca, uticalo je više jezika, pre svega, aramejski, kao i turski, engleski i francuski. Libanski dijalekat se razlikuje od regiona do regiona, a dijalekat Druza se smatra izuzetno prepoznatljivim.

U Libanu se javljaju i jermenski jezik koji je ograničen na male jermenske zajednice koje čine oko 3% stanovništva, kao i asirski i kurdski jezik.

Ono što je karakteristično za govorni prostor arapskog jezika jeste pojava diglosije. U skladu sa definicijom Fergusona pod pojmom diglosija se podrazumeva:

“a relatively stable language situation where in addition to the primary regional or standard dialect of a language, there is a divergent and highly codified superposed variety that is the vehicle of a large and respected body of written literature and is learned by formal education and not used by any part of the community for ordinary conversation” (Ferguson 1959: 336).

Ferguson pravi jasnu razliku između diglosije i zajednica u kojima se javlja više dijalekata. U arapskim državama, u kojima je diglosija prisutna, postoje dva varijeteta, „viši” koji se odnosi na standardni arapski jezik, jezik sa kojim se Arapi sreću u školi i ne koriste ga u svakodnevnom govoru, i nasuprot njemu „niži” varijetet koji obuhvata brojne arapske dijalekte. Arapima je maternji jezik upravo taj niži varijetet, a jezička sposobnost vladanja obama varijetetima se vezuje za prosečno obrazovane Arape (Bassiouney 2009: 10; Khamis-Dakwar, Froud, Gordon 2012: 85).

Većina Arapa se sa standardnim arapskim jezikom prvi put susreće tek u školi, stoga se suočavaju sa velikim poteškoćama prilikom učenja i to dovodi do toga da oni na njega gledaju kao na strani jezik. Ajari (Salah Ayari) navodi da je velika greška roditelja koji misle da decu ne treba upoznati sa standardnim arapskim jezikom u ranim godinama već im knjige čitaju, odnosno prevode na govorni jezik misleći da je suviše rano za njih da budu u dodiru sa arapskim jezikom (Ayari 1996: 243).

Uticaj aramejskog jezika

Aramejski jezik je bio razgovorni, svakodnevni jezik među stanovnicima Iraka, Sirije, Palestine i Libana, pre muslimanskog osvajanja sredinom 7. veka. Vremenom je arapski jezik zauzeo njegovo mesto, ali se aramejski, ipak, zadržao kao govorni jezik u Libanu dugo posle toga, sve do 17. veka, i stanovnici severnog Libana su se i dalje koristili ovim jezikom sve do 18. veka (Issa 2002: 13–16).

Na govorni jezik u Libanu nije uticao samo arapski jezik, već i aramejski, odnosno sirijski, koji je sveti jezik zajednice maronita. Veliki broj aramejskih reči i izraza se i dalje koristi u razgovoru i u komunikaciji među ljudima, sve do danas. Uticaj sirijskog se ogleda, pre svega u toponimima, glagolima, crkvenim terminima i gramatičkim strukturama (Issa 2002: 13–17).

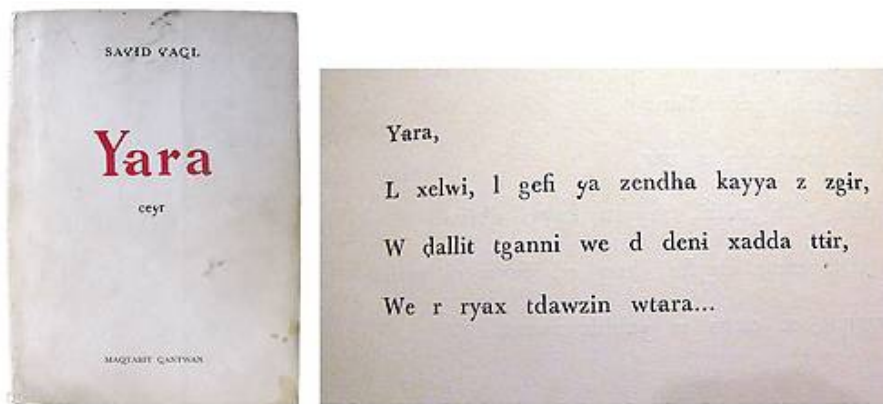
Jedan takav primer je slaganje subjekta u broju u glagolskoj rečenici, što u savremenom standardnom arapskom jeziku nije slučaj.

Said Akl

Govorni jezik retko srećemo u pisanoj formi. Poziv za usvajanje govornog jezika na mesto nacionalnog jezika javio se 60-ih godina 20. veka među političkim i intelektualnim krugovima maronita. Ovaj pokret, koji je zagovarao libanski pesnik i politički aktivista Said Akl, je privukao veliki broj pristalica 1975. godine, sa namerom da Liban odvoje od arap-

skih veza. Ipak pokret nije zaživeo, sem kod nekolicine koji su pisali na govornom libanskom dijalektu (Collelo 1987: 72).

Akl je kreirao libanski alfabet koristeći se latiničnim pismom. Alfabet se sastojao od 36 slova. Akl je 1961. godine, nakon duge književne karijere tokom koje je koristio standardni arapski jezik, objavio zbirku pesama „Yara” na kolokvijlanom libanskom koristeći se svojim „libanskim jezikom”. Akl je osnovao novine „Lebnaan”, takođe koristeći libanski dijalekat napisan latiničnim pismom.

Slika 1. Zbirka pesama „Yara” napisana Aklovim alfabetom.

Izvor: Wikipedia

Fonetika

Na sledećoj tabeli ćemo predstaviti konsonantske foneme u LA, a posebnu pažnju smo posvetili onim konsonantima koji se ne javljaju u SA.

Tabela 1. Konsonantske foneme u LA

	bilabijalni	labiodentalni	dentalni	alveolarni	palatalni	velarni	uvulovelarni	faringalni	glotalni
Ploziv	b (p)		t, d			k, (g)	q		ʔ
Emfatični			t̤, d̤						
Frikativ		f (v)		s, z	š, ž	ħ, ğ		ħ, ʕ	h

Emfatični				s, z				
Sonant	m ³		l ⁴ , n	r				
Poluvokali	w				y			

Interdentalni neemfatični bezvučni frikativ /t/ realizuje se kao dentalni neemfatični bezvučni ploziv /t/ ili kao alveolarni bezvučni frikativ /s/ (Cowell 1964: 3); na primer:

/tlēti/⁵ „tri” i /masalan/ „na primer”

Palatodentalni zvučni afrikat /ğ/ se u LA realizuje kao palatalni zvučni frikativ /ž/ (Cowell 1964: 3); na primer:

/žēm'a/ „univerzitet”, /žim'a/ „petak”, „sedmica”

Interdentalni neemfatični zvučni frikativ /d/ se može realizovati kao dentalni neemfatični zvučni ploziv /d/ i kao alveolarni neemfatični zvučni frikativ /z/ (Cowell 1964: 3). Na primer:

/dura/ „kukuruz” i /zakiyyi/ „pametna”

Interdentalni emfatični zvučni frikativ /z/ može se realizovati i kao dentalni emfatični zvučni ploziv /ḏ/ (Obegi 1968: 12; Nydell 1992: 24), na primer:

/mazḏbūt/ „tačno”, /ḏahr/ „leđa”

Uvulovelarni bezvučni ploziv /q/ se realizuje kao glotalni ploziv /ʔ/⁶, s tim što se ovaj konsonant zadržava kod Druza, dok se u ostalim dijalektima javlja samo u pojedinim rečima (Cowell 1964: 4; Snow 1971: 82), na primer:

/ʔiqāmi/ „boravak”, /il-Qurʔan/ „Kuran”, /ʔanāqa/ „elegancija” itd.

³ Labiodentalni samo kada se nađe ispred /f/ (Cowell 1964: 5).

⁴ Može biti i emfatičan, posebno kada se udvaja (kao što je to slučaj u reči „Bog”) ili kada dolazi iza dugog vokala (Cowell 1964: 5; Nydell 1992: 26).

⁵ Reč /musallas/ „trougao” je izvedena od istoga korena, a primećujemo da je /t/ u ovom slučaju realizovano alveolarnim bezvučnim frikativom /s/ (Nydell 1992: 23).

⁶ Napomenućemo da se hamza obično gubi kada se nalazi na kraju reči, a naročito ako se ispred nje nalazi vokal /ā/. Na primer: /ʔašā/ > /ʔaša/ „večera”, /samā/ > /sama/ „nebo” (Nydell 1992: 20).

Velarni zvučni ploziv /g/ se često izgovara i kao njegov bezvučni parnjak /k/, na primer: /sigāra/ „cigara”, /'inglizi/ „engleski” i /gattu/ „torta”, /garāž/ „garaža” (Cowell 1964: 4; Nydell 1992: 21).

Labiodentali zvučni frikativ /v/⁷ javlja se kod reči stranog porekla (Cowell 1964: 2–3), na primer:

/bravu/ i /viranda/ „terasa”

Bilabijalni zvučni ploziv /p/⁸ javlja se kod stranih reči (Cowell 1964: 2), na primer:

/paspūr/⁹

Ukoliko se zvučne i bezvučne palatalne ili dentalne foneme nađu jedna pored druge, doći će do asimilacije, te će se prvi konsonant prilagoditi drugom, tako što je preći u svog zvučnog, odnosno bezvučnog, parnjaka (Cowell 1964: 26; Nydell 1992: 25), na primer:

/mužtama' / > /muštama' / „društvo”, /mašgūl/ > /mažgūl/ „zauzet”

Kada se u reči jave emfatični konsonanti, oni mogu na ostale konsonante „preneti” tu emfatičnost (Nydell 1992: 26; Cowell 1964: 6; Obegi 1968: 25), na primer:

/mabsūt/ > /maḅsūt/ „srećan”, /tfaḏḏal/ > /tfaḏḏal/ „izvoli”

Velarizacija se može javiti i bez emfatičnih konsonanata, a najčešće kada se jave neki od sledećih konsonanata: /b/, /m/, /n/, /l/ ili /r/ (Obegi 1971: 26). Na primer:

/ḅāḅa/ „otac”, /ḡayy/ „voda”

U LA postoje tri kratka i pet dugih vokala (Cowell 1964: 9–15).

Kratki vokali su, kao i u SA, /a/, /i/ i /u/, dok se pored tri duga vokala /ā/¹⁰, /ī/ i /ū/, koja postoje u SA, u LA javljaju još dva duga vokala, a to su: /ē/ i /ō/, o kojima će u nastavku rada biti više reči.

⁷ Ovaj glas se javlja i kada se bezvučno /f/ nađe pored bezvučnih /z/ i /d/, na primer: /'afḏal/ > /'avḏal/.

⁸ Ovaj glas se javlja i kada se zvučno /b/ nađe ispred bezvučnih konsonanata (Cowell 1964: 2). Na primer: /ḅtibku/ „vi plaćete”.

⁹ Konsonant /p/ se često realizuje kao /b/, na primer: /basbūr/.

¹⁰ U LA se vokal /ā/ može zameniti vokalom /ē/ ukoliko se nađe ispred ili iza sledećih konsonanata: /t/, /d/, /n/, /s/, /z/, /l/ (Cowell 1964: 11, 14–15), na primer: /žām'a/ > /žēm'a/ „univerzitet”, /fātūra/ > /fētūra/ „račun”, /niswān/ > /niswēn/ „žene”. Neophodno je napomenuti da se imala ne javlja u svim dijalektima Libana, ali ćemo je mi u daljem radu upotrebljavati.

“Many speakers, especially in Lebanon [...] have no vowel ə as a functionally distinct sound; for them the front pronunciation corresponding to ə may be considered variants of *i*, and the back pronunciations, variants of *u*” (Cowell 1964: 13).

“[...] all Arabic dialects employ a rule of epenthesis that has the effect of inserting a vowel to break up an ‘undesirable’ consonant cluster” (Haddad 1984: 57), te je tako u LA, pomoćni vokal /i/ i on se umeće ispred drugog konsonanta¹¹ (Haddad 1984: 57; Gouskova, Hall 2009: 206–209).

U SA postoje dva diftonga, a to su: /aw/ i /ay/. Oni se u LA mogu zadržati, a može doći do slivanja u duge vokale (Cowell 1964: 42, 140).

Kada se ova dva diftonga nađu u zatvorenom slogu, oni se „slivaju” u duge vokale: /ō/¹² i /ē/ (Cowell 1964: 14), na primer:

/yawm/ > /yōm/ „dan”, /lawn/ > /lōn/ „boja”, /bayt/ > /bēt/ „kuća”, /‘ayn/ > /‘ēn/ „oko”

Do slivanja neće doći ukoliko se ovim imenicama doda nastavak koji počinje vokalom (Bizri 2010: 27, Cowell 1964: 14). Na primer:

/yawmēn/	„dva dana”
/lawnu/	„njegova boja”
/baytēn/	„dve kuće”
/‘ayni/	„moje oko”

Interesantno je da se diftonzi u LA mogu javiti čak i tamo gde ih u SA nema (Cowell 1964: 14, 42, 140), na primer: /hunā/ > /hawn/, a ukoliko dođe do slivanja diftonga, /hōn/ „ovde”.

Još jednom ćemo skrenuti pažnju da do slivanja diftonga ne dolazi u svim libanskim dijalektima, ali ćemo ovom u radu koristiti isključivo vokale /ē/ i /ō/.

Leksika

Kao što smo već pomenuli, u svakodnevnom govoru Libanaca možemo čuti veliki broj francuskih i engleskih reči. Navešćemo nekoliko najfrekventnijih:

¹¹ Do epenteze ne dolazi kada je u pitanju udvojeni konsonant. Na primer: /sitt/ „baba” ili /imm/ „majka” (Haddad 1984: 60). O epentezi v. (Haddad 1984: 57-88)

¹² U Tripoliju dugi vokal /ō/ prelazi u /ā/ (Cowell 1964: 14), na primer: /mōt/ > /māt/ „smrt”.

– iz francuskog jezika:

/bunjūr/ „dobar dan”, /bunswār/ „dobro veče”, /madmuzēl/, /dimwazēl/ „godpođica”, /madām/ „gospođa”, /misyū/ „gospodin”, /mirsi/ „hvala”, /garsūn/, /mētr/ „konobar”, /kwafēr/ „frizer”, /pisin/ „bazen” /gattu/ „torta”, /kadū/ „poklon”, /surprīz/ „iznenađenje” itd.

– iz engleskog jezika:

/hāy/ „zdravo”, /plīz/ „molim te”, /bāy/ „doviđenja”, /suri/ „izvini”, /internet/ „internet” itd.

Navešćemo nekoliko pozdrava i izraza koji se koriste u osnovnoj komunikaciji:

/ʾahla w saħla/	„dobro došao”	/ʾahlēn/, /ʾahlan fik/
/marħaba/	„zdravo	/marħabtēn/
/šabāħ-il-ħēr/, /yisʾid šabāħak/	„dobro jutro”	/šabāħ-in-nūr/ ¹³
/nhārak saʾid/	„dobar dan”	/nhārak saʾid/
/masa-l-ħēr/	„dobro veče”	/masa-n-nūr/
/tišbaħ ʾala ħēr/	„laku noć”	/tlēʾi-l-ħēr/, /w ʾinta min ʾahlu/
/saħħa/, /saħtēn/	„prijatno”	„ʾala ʾalbak”
/ʾiza bitrīd/, /law samaħt/, /ʾalla yħallik/, /mūl maʾrūf/	„molim te”, „da li bi bio ljubazan da...”	/ʾala rāsi/, /ʾala ʾeni/, /tikram ʾaynak/
/šukran/, /yislamu/	„hvala”	/ʾahlēn/, /tikram/, /ʾafwan/
/tfaḍḍal/	„izvoli”	/yislamu diyātak/ /killak zōʾ/
/ʾafwan/, /baʾtizir/	„izvini”	/basita/, /miš mišikli/
/tšarrafna/	„drago mi je”	/bi maʾriftak/
/bħātrak/	„doviđenja”	/ʾalla maʾak/, /maʾis-salēmi/
/maʾis-salēmi/	„doviđenja”	/ʾalla ysallmak/

¹³ Otpozdrav može biti i /šabāħ-il-ward/, /šabāħ-il-yāsmīn/, /šabāħ-il-ful/ itd.

/lḥamdilla 'a-s-salēmi/	(kaže se nekom ko se vratio s puta)	/ʔalla ysallmak/
/salēmtak/, /salēmit ʔalbak/	(kaže se bolesniku)	/ʔalla ysallmak/
/b-il-ʔizin/	(kaže se kada se napušta prostorija, traži se dopuštenje)	/ʔiznak maʔak/
/kifak/?/, /kif ḥalak/?/, /kif-il-ḥāl/?	„kako si?”	/meši-l-ḥāl/, /tamām/, /mniḥ/

Upitne reči

Na sledećoj tabeli ćemo predstaviti najfrekventnije upitne reči.

Tabela 2. *Upitne reči*

/šū/	„šta”
/mīn/	„ko”
/wēn/	„gde”
/ēmta/ /ʔēmtan/	„kada”
/kif/	„kako”
/ʔaddēš/, /ʔaddē/	„koliko”
/lēš/, /lē/	„zašto”
/ʔayy/	„koji”

Sati

U LA se za izražavanje sata koriste osnovni brojevi. Što se tiče brojeva jedan i dva, javljaju se u ženskom rodu; na primer:

/s-sēʔa wiḥdi/	„jedan sat”
/s-sēʔa tintēn/	„dva sata”
/s-sēʔa sitti/	„šest sati”

Za izražavanje pet i deset minuta koristimo skraćene oblike osnovnih brojeva; na primer:

/s-sē'a wiḥdi w ḥams d'āyi'/	„jedan i pet”
/s-sē'a wiḥdi 'illa 'ašr d'āyi'/	„deset do jedan”

Za izražavanje petnaest, dvadeset minuta i pola sata, koristimo sledeće reči: reč /rub'/ „čtvrtina”, /tilt/ „trećina”, /nuṣṣ/ „polovina”; na primer:

/sab' a rub'/	„sedam i petnaest”
/arb'a 'illa tilt/	„dvadeset do četiri
/tintēn w nuṣṣ/	„pola tri”

Navešćemo još nekoliko primera.

/tis'a w nus 'illa ḥams d'āyi'/	„devet i dvadeset pet”
/tlēti w nus w ḥams d'āyi'/	„dvadeset pet do četiri”

Dani u nedelji

Dani u nedelji u LA su sledeći: /t-tanēn/ „ponedeljak”, /t-talēta/ „utorak”, / l-'urb'a/ „sreda”, / l-ḥamīs/ „čtvrtek”, /l-jim'a/ „petak”, /s-sabt/ „subota”, / l-'aḥad/ „nedelja”. Mogu se javiti zajedno sa imenicom /nhār/ ili /yōm/ „dan”, na primer:

/yōm-it-tanēn/, /nhār-it-tanēn/ „ponedeljak”.

Meseci

Na sledećoj tabeli ćemo navesti nazive za mesece koji se koriste u LA.

Tabela 3. *Meseci u godini*

NAZIV MESECA	PREVOD
kēnūn it-tēni	Januar
šbāṭ	Februar

ādār/ āzar	Mart
nīsēn	April
'ayyār	Maj
ḥzayrān	Jun
tammūz	Jul
'āb	Avgust
'aylūl	Septembar
tišrīn il-awwal	Oktobar
tišrīn it-tēni	Novembar
kēnūn il-awwal	Decembar

Meseci u godinu u LA češće se izražavaju osnovnim brojevima u muškom rodu; na primer:

/šahr waḥad/	„januar”
/šahr tis'a/	„septembar”
/šahr 'ašra/	„oktobar”

Zaključak

U radu smo predstavili osnovne i opšte karakteristike libanskog dijalekta kroz oblasti fonetike i leksike. Ono na šta smo u nekoliko navrata u samom radu pokušali da ukažemo, a karakterično je za libanski dijalekat, jeste prisutnost francuskog i engleskog jezika. Ova dva jezika su postala sastavni deo libanskog dijalekta a to se može objasniti time što se đaci već u prvom razredu osnovne škole upoznaju sa jednim stranim jezikom, francuskim ili engleskim, a u kasnijim razredima i drugim stranim jezikom. Pojedini predmeti se predaju isključivo na stranom jeziku (samo na engleskom ili francuskom jeziku). Cilj je upoznavanje oba jezika u najranijem uzrastu. Što se tiče visokog obrazovanja, Univerzitet Sveti Džozef u nastavi koristi isključivo francuski jezik, dok je Američki univerzitet u Bejrutu kratko vreme koristio arapski jezik, a sada se u nastavi koristi uglavnom engleski. Pojedini roditelji (uglavnom hrišćani) čak i kod kuće sa svojom decom govore isključivo stranim jezikom,

pa je tako njihov kontakt sa arapskim veoma ograničen. Hrišćani su na neki način izgubili vezu sa arapskim jezikom, što, naravno, nije slučaj kod muslimana koji su svakodnevno u dodiru sa ovim svetim jezikom islama.

S obzirom na to da libanski dijalekat do sada nije bio predmet istraživanja u Srbiji te studija o libanskom dijalektu na srpskom jeziku nema, ovaj rad će, zasigurno, biti koristan svima onima koji žele da se upoznaju i nauče libanski dijalekat. Takođe se nadamo da bi ovaj rad mogao podstaći dalja istraživanja koja će se bazirati na nekom od libanskih dijalekata, jer smatramo da je pored izučavanja savremenog standardnog arapskog jezika, neophodno više pažnje posvetiti i arapskim dijalektima, koji, zapravo, predstavljaju maternji jezik svakog Arapina.

Literatura

- Ayari, Salah. 1996. Diglossia and illiteracy in the Arab world. *Language, Culture and Curriculum* 9, 243–252.
- Bassiouney, Reem. 2009. *Arabic Sociolinguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bishr, Kamal. M. A. 1956. *A grammatical study of. Lebanese Arabic*, U. London: O.A.S, (doktorska teza)
- Brustad, Kristen E. 2000. *The Syntax of Spoken Arabic: A Comparative Study of Moroccan, Egyptian, Syrian, and Kuwaiti Dialects*. Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- Bizri, Fida. 2010. *Parlons arabe libanais*. Paris: Harmattan. APA Citation.
- Collelo, T., H. H. Smith, Library of Congress. 1989. *Lebanon: A country study*. Washington, D.C: Federal Research Division, Library of Congress.
- Cowell, Mark W. 1964. *A Reference Grammar of Syrian Arabic*. Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- Gouskova, M., N. Hall. 2009. Acoustics of Epenthetic Vowels in Lebanese Arabic. *Phonological Argumentation: Essays on evidence and motivation*. In S. Parker (ed.), London: Equinox, 203–225.
- Feghali, Maksoud N. 1999. *Spoken Lebanese*, NC: Parkway Publishers, Inc.
- Ferguson, Charles A. 1959. Diglossia. *Word* 15, 325–340.
- Haddad, Ghassan F. 1984. Epenthesis and sonority in Lebanese Arabic. *Studies in the Linguistic Sciences* 14/1, 57–88.
- Issa, Elia. 2002. *Glossaires des Mots Syriaques dans le Dialecte Libanais*. Beyrouth: Librairie du Liban Publishers.
- Joseph, John. E. 2004. *Language and identity: National, Ethnic, Religious*. New York: Palgrave Macmillan, 194–223.
- Khamis-Dakwar, R., K. Froud, P. Gordon. 2012. Acquiring diglossia: mutual influences of formal and colloquial Arabic on children's grammaticality judgments. *Journal of Child language* 39, 61–89.

- Maluf, Amin. 2016. *Ubilački identiteti*. Beograd: Laguna.
- Nydell, Margaret K. 1992. *From modern standard Arabic to the Levantine dialects*. Arlington, VA: Diplomatic Language Services.
- Obégi, Michel. 1971. *The Phonemic System of a Lebanese Arabic dialect*. Simon Fraser University.
- Snow, James A. 1971. *Levantine Arabic: Introduction to Pronunciation*. Washington: Foreign Service Institute.
- Suleiman, Yasir. 2003. *The Arabic language and national identity: A study in ideology*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 204–219.

BASIC CHARACTERISTICS OF THE LEBANESE DIALECT

Summary

Lebanese dialect is one of Levantine dialects, which include Palestinian, Syrian and Jordanian dialects. The language situation in Lebanon is very complex because in addition to the presence of diglossia, which is characteristic for all Arab countries, in Lebanon we have two foreign languages, English and French, which are used in daily communication, and are deeply embedded in the Lebanese education system and are dominant in many schools. In this study we will give a short historical overview and take a look briefly at the linguistic situation in Lebanon, the influence of Aramaic language on the Lebanese dialect, the diglossia and bilingualism, while our focus will be to present the differences between the Lebanese dialect and the Modern Standard Arabic language, in the field of phonetics and lexicon. This study will not be based on any specific dialect of Lebanon, but it will present its basic features, which differentiates it from the Modern Standard Arabic language.